

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA**

KATEDRA GENETIKY, ŠLECHTĚNÍ A VÝŽIVY ZVÍŘAT

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ANALÝZA VYBRANÝCH POLYMORFIZMŮ
KURA DOMÁCÍHO**

HELENA TYLLEROVÁ

Vedoucí práce: doc. Ing. Jindřich Čítek, CSc.

Školitel specialista: Ing. Lenka Hanusová

České Budějovice, 2008

ANOTACE

U vybraných linií šlechtitelského programu DOMINANT CZ - Rhode Island Red (RIR), New Hampshire (NH) a finálních hybridů RIRxNH a NHxRIR, byl zkoumán gen kuřecího růstového hormonu. Analýza PCR - RFLP odhalila tři *MspI* štěpná místa na intronu 1. Tato štěpná místa poskytovala fragmenty o délce 540 bp, 390 bp, 270 bp, 240 bp, 150 bp a 120 bp. Na základě restričních vzorů byly ve sledovaných populacích popsány tři alely genu růstového hormonu. Z možných šesti genotypů byly nalezeny pouze čtyři. V linii RIR je nejvíce zastoupena alela A_1 s frekvencí výskytu 0,925, u NH převažuje alela A_3 s frekvencí výskytu 0,550. U finálních hybridů RIRxNH a NHxRIR převažují kříženci s alelou A_1 .

Klíčová slova: Polymorfismus, Růstový hormon, *MspI*, PCR-RFLP, Rhode Island Red (RIR), New Hampshire (NH).

ANNOTATION

Chicken growth hormone gene was examined in chosen strains from DOMINANT CZ breeding program - Rhode Island Red (RIR), New Hampshire (NH) and the final hybrids RIRxNH and NHxRIR. Polymerase chain reaction - restriction fragment length polymorphism (PCR-RFLP) analyses reveal three *MspI* restriction sites of intron 1 region. These restriction sites give rise to six RFLP fragments – 540 bp, 390 bp, 270 bp, 240 bp, 150 bp, 120 bp. Based on restriction patterns, three alleles of growth hormone were determined. From a possible six genotypes, only four were found in all populations. The allele A_1 is the most abundant in RIR strain (0.925), allele A_3 is the most abundant in NH strain (0.550). The allele A_1 was present in the most of the hybrids.

Key words: Polymorphism, Growth hormone, *MspI*, PCR-RFLP, Rhode Island Red (RIR), New Hampshire (NH).

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji mému školiteli bakalářské práce doc. Ing. Jindřichu Čítkovi, CSc. za odborné vedení a především Ing. Lence Hanusové za cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vypracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat Bc. Jakubu Karáskovi za pomoc při zpracování výsledných dat a psychickou podporu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Analýza vybraných polymorfizmů kura domácího“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiloženém seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, zemědělskou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, dne ..... podpis diplomanta .....

OBSAH

OBSAH	- 1 -
1 ÚVOD	- 2 -
1.1 Kur domácí (Gallus domesticus)	- 2 -
1.2 Růstový hormon	- 2 -
1.2.1 Růstový hormon kura domácího (Gallus domesticus).....	- 3 -
1.3 Genetický polymorfismus	- 3 -
1.3.1 Genetický polymorfismus růstového hormonu kura domácího (Gallus domesticus)..	- 4 -
1.4.1 Polymerázová řetězová reakce (PCR)	- 5 -
1.4.1.1 Primery	- 6 -
1.4.2 Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restrikčních fragmentů (PCR - RFLP)	- 6 -
1.4.3 Elektroforéza.....	- 7 -
2 MATERIÁL A METODIKA	- 8 -
2.1 Analyzované linie nosného typu slepic	- 8 -
2.1.1 New Hampshire	- 8 -
2.1.2 Rhode Island Red	- 8 -
2.1.3 Hybridi RIR x NH a NH x RIR	- 9 -
2.2 Laboratorní metody.....	- 9 -
2.2.1 Odběr vzorků a izolace DNA.....	- 9 -
2.2.2 Polymerázová řetězová reakce (PCR)	- 9 -
2.2.3 Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restrikčních fragmentů (PCR - RFLP).....	- 10 -
2.2.4. Statistická analýza.....	- 11 -
3 VÝSLEDKY A DISKUZE	- 12 -
3.1 Polymerázová řetězová reakce (PCR)	- 12 -
3.2. Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restrikčních fragmentů (PCR - RFLP)	- 12 -
3.2.1 Alely.....	- 12 -
3.2.2 Genotypy.....	- 13 -
3.3 Genotypové a alelové frekvence.....	- 16 -
3.3.1 ANOVA.....	- 18 -
4 ZÁVĚR	- 22 -
5 SEZNAM LITERATURY	- 23 -

1 ÚVOD

Cílem této práce je metodologicky zvládnout analýzu polymorfismu molekulárně analytickými postupy. Dále studium polymorfismu genu růstového hormonu u vybraných linií šlechtitelského programu DOMINANT CZ, a to linií Rhode Island Red (RIR), New Hampshire (NH) a finálních hybridů RIRxNH a NHxRIR, vyhodnocení četnosti alel a genotypů s cílem potencionálně stanovit jejich vztah k některým užitkovým vlastnostem.

1.1 Kur domácí (*Gallus domesticus*)

Z mnoha chovaných druhů drůbeže je právě kur domácí (*Gallus domesticus*) celosvětově nejpobulárnějším a nejpoužívanějším druhem. Jeho předností je možnost chovu jak pro maso, tak i pro vejce.

Za divokého předka kura domácího (*Gallus domesticus*) je považován kur bankivský (*Gallus gallus*) žijící v Indomalajské oblasti. Domestikace probíhala po dlouhé období. Zprvu byl kur šlechtěn pro vizuální zjev a kohoutí zápasy, teprve později byla objevena možnost využívat kura jako zdroj potravy v podobě masa a vajec (Moreng and Avens, 1985; Crawford, 1990). Vysoké užitkovosti dnešních plemen bylo dosaženo přísnou selekcí.

Kur bankivský (*Gallus gallus*) byl rovněž prvním ptákem, kterému byl přečten genom (Schmutz and Grimwood, 2004). Sekvence jeho genomu jsou veřejně dostupné v řadě databází.

1.2 Růstový hormon

Růstový hormon, polypeptidový hormon syntetizovaný a sekretovaný hypofýzou, se podílí na široké škále fyziologických parametrů jako kontrola chuti, tělesná stavba, stárnutí, reprodukce, růst tělesných tkání a ovlivňuje v organismu četné metabolické reakce (Byatt *et al.*, 1993; Apa *et al.*, 1994; Vasilatos-Younken 1995), stejně tak i imunitní odpověď (Marsh 1992; Blalock 1994; Kelley and Celtem 1995). Bylo prokázáno, že za poruchy jako dwarfismus nebo akromegalie jsou zodpovědné genetické varianty těchto genů (Goddart *et al.*, 1995), indikující přítomnost mutací s velkým fenotypovým efektem.

Použitím techniky PCR-RFLP může být charakterizována přítomnost genetických variant růstového hormonu a může být studován vztah takovéto alely s vlastnostmi ekonomického významu. Znalost polymorfismu může být dále užitečná ve fylogenetické analýze, stejně jako v designu šlechtitelských programů (Thakur *et al.*, 2006).

Genomická struktura genu růstového hormonu byla studována u různých zvířat (krysa, skot, ovce, prase, člověk, koza, kur a myš).

1.2.1 Růstový hormon kura domácího (*Gallus domesticus*)

Gen kuřecího růstového hormonu se sestává z pěti exonů a čtyř intronů, podobně jako savčí gen růstového hormonu. Nicméně velikost genu kuřecího růstového hormonu je průkazně větší, než analog savčího genu, protože jeho introny jsou mnohem rozsáhlejší, až 3,5 kbp (Tanaka, 1992).

V novější práci Moua (1994) byl v *MspI* místě intronu 1 nalezen v pozici + 308 nukleotidu fragment o délce 196 bp. Tento fragment nebyl obsažen v sekvenci publikované Tanakou (1992). Tato absence mohla být způsobena delecí u kmene použitého k jeho studii. Nicméně tento fragment je přítomen u ostatních komerčních kmenů (Mou, 1994).

Gen receptoru kuřecího růstového hormonu je lokalizován na Z chromosomu. Faktor 1 růstového hormonu je lokalizován ve špičce dlouhého ramena chromosomu 1 (Feng, 1997).

Samotný gen kuřecího růstového hormonu se nalézá na 27. chromosomu (Obr. 1) a je přibližně 4 kb dlouhý, což odpovídá genetické vzdálenosti 10^{-2} cM. Z tohoto důvodu jsou rekombinantní události vzácné (Kuhnlein *et al.*, 1997).

Obr. 1: Pozice genu růstového hormonu na chromosomu 27.

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/entrez?db=gene&cmd=retrieve&dopt=full_report&list_uids=378781#refseq

1.3 Genetický polymorfismus

Většina podrobně studovaných genů se v populacích vyskytuje v mnoha variantách, alelách, lišících se přinejmenším v přítomnosti bodových mutací. Mluvíme tedy o polymorfismu genů. Existence polymorfismů je pro druh často výhodná a mnohé druhy mají dokonce vytvořeny nejrůznější mechanismy zabráňující jeho ztrátě. Velká část polymorfismů je určena geneticky, a je

tedy v různé míře dědičná. Teprve metody molekulární genetiky umožnily detekovat a studovat polymorfní geny. Bylo zjištěno, že většina alel se liší pouze v jednom nukleotidu. V některých případech změna nukleotidu nemusí vyvolat změnu příslušné aminokyseliny, a tím i změnu bílkoviny. Avšak v některých případech dochází na základě bodové mutace ke změně proteinů (Flégr, 2005).

1.3.1 Genetický polymorfismus růstového hormonu kura domácího (*Gallus domesticus*)

Studie na masných typech kuřat s použitím metody RFLP ukázaly, že gen růstového hormonu je v oblasti intronů vysoce polymorfní. Jednotlivé alely jsou spojené se selekcí na obsah břišního tuku. U kuřat selektovaných pro tučnost byl pozorován jednoduchý *MspI* polymorfismus, avšak u kuřat šlechtěných na libové maso byl pozorován polymorfismus mnohonásobný. Restrikční vzory poskytované těmito polymorfismy se navzájem lišily, v prvním případě docházelo ke vzniku fragmentu o 2,0 kbp, v druhém případě se vyskytovaly dva fragmenty o délkách 1,1 kbp a 0,9 kbp (Fotouhi, 1993).

Další práce analyzovala 12 neinbredních kmenů bílých leghornek pomocí metody PCR-RFLP ve třech *MspI* místech (PM1, PM2 a PM3) a jednom *SacI* místě (PS1). Tato místa byla lokalizována v intronu 1 (PM3), intronu 3 (PM2) a intronu 4 (PM1, PS1). Na základě analýzy vazebné nerovnováhy bylo objeveno osm různých alel (tj. kombinací RFLP). Pět z nich se objevovalo s frekvencí vyšší než 5 % nejméně u jednoho z kmenů. Tyto alely, nacházející se uvnitř intronů, byly selektovány buď pro sadu vlastností vaječné produkce, rezistence k Markově chorobě nebo aviární leukóze (Kuhnlein *et al.*, 1997). Selektce na rezistenci k chorobám byla nepřímo úměrně korelována s nárůstem frekvence jedné alely. V jednom kmeni se nacházely pouze dvě alely, které se lišily ve třech RFLP. Analýza variance v tomto kmeni indikovala, že alela růstového hormonu selektována s rezistencí byla spojena s oddálením začátku ovulace, ale i s delším trváním ovulace s pokročením věku, vyústující v celkový vzrůst vaječné produkce o 15 % (věk od prvního vejce do 497 dní). Alela růstového hormonu spojená s rezistencí byla dominantní pro začátek ovulace a recesivní pro vytrvalost vaječné produkce. Genotyp růstového hormonu neměl žádný signifikantní efekt na juvenilní tělesnou hmotnost, vaječnou produkci nebo hmotnost vajec (Kuhnlein *et al.*, 1997).

V intronu 4 genu růstového hormonu u čínských domorodých kuřat byla objevena alela, která je charakterizovaná delecí 50 bp z pozice 421-470. Tato alela způsobuje zmenšení PCR

produktu, ale současně v 510 nt zformovala nové *MspI* místo, dávající fragment o 460 bp (Nie, 2002).

Polymorfismus genu růstového hormonu byl také pozorován u ostatních druhů drůbeže a živočichů. Současná studie mléčného skotu ukázala, že polymorfismus *MspI* intronu 3 bovinního růstového hormonu byl spojen s obsahem mléčného proteinu. Studie umělé inseminace u býků odhalila, že polymorfismus genu růstového hormonu je také spojený s reprodukční vytrvalostí býků (Ip, 2000).

1.4.1 Polymerázová řetězová reakce (PCR)

Nejpoužívanější metoda pro amplifikaci studovaných genů je polymerázová řetězová reakce (PCR), která byla poprvé použita koncem roku 1983 Kary Mullisem. Jedná se o citlivou metodu sloužící k získání obrovského množství kopií vzorku DNA. Namnožená DNA pak slouží pro navazující analýzy.

Typické složení reakční směsi pro PCR obsahuje DNA templát, směs čtyř nukleotidů dNTP's, dvojici primerů, *Taq* polymerázu, komerčně dodávaný pufr, $MgCl_2$ a kvalitní redestilovanou vodu.

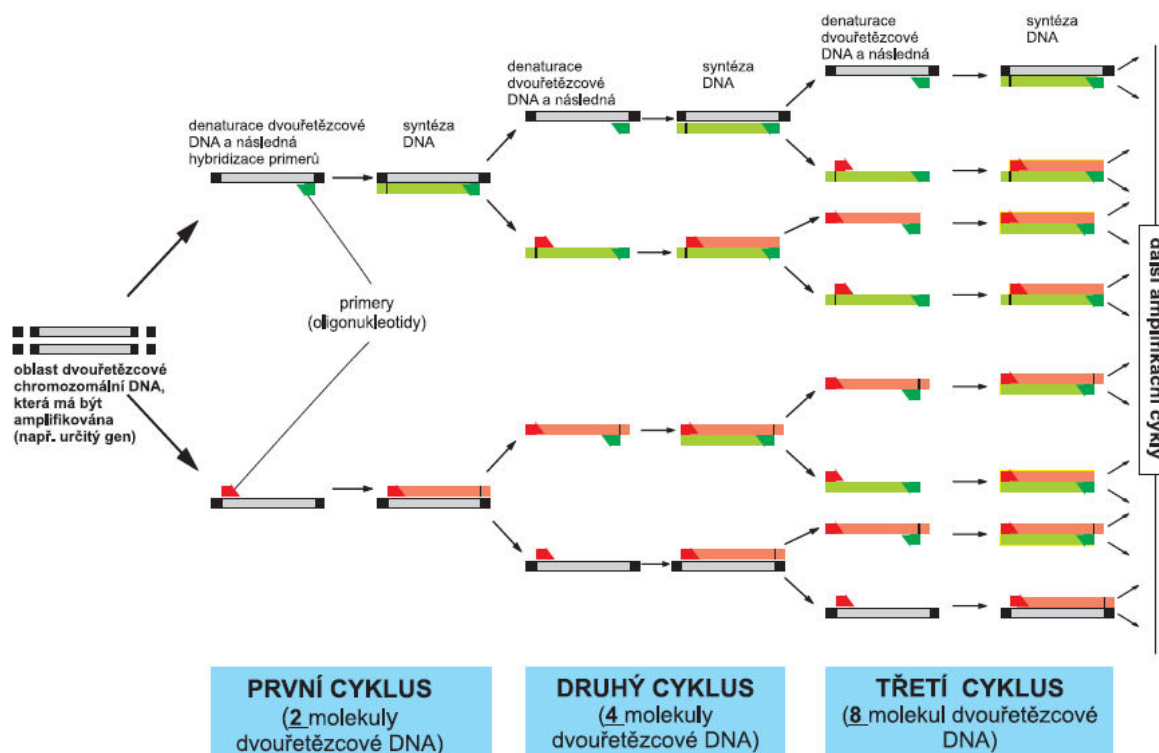
PCR je založena na syntéze komplementárního vlákna s využitím předem definovaných primerů. Dochází ke geometrické amplifikaci molekul DNA za cyklického opakování tří kroků, lišících se pouze teplotními podmínkami (Obr. 2).

Denaturace: Reakční směs se zahřeje na teplotu 92-95°C, dochází k disociaci fragmentů dsDNA (double-strand DNA) na jednotlivé řetězce.

Annealing: Reakční směs je ochlazená a dochází k navázání primerů. Tento krok je z celého procesu nejdůležitější, protože na správném navázání primerů závisí úspěch celé PCR. Teplota se zpravidla liší v závislosti na délce a dalších vlastnostech primerů. Obvykle se pohybuje mezi 45 a 60°C.

Extenze: Dochází k vlastní syntéze nových řetězců, navazujících na 3'- konce primerů. Tato reakce je katalyzována *Taq* polymerázou při teplotě 72°C. Při této teplotě jsou volné nukleotidy začleňovány do vznikajícího řetězce přibližně rychlostí 35 bází za sekundu. Délka trvání této fáze závisí na délce syntetizovaného fragmentu (Zima *et al.*, 2004).

Obr. 2: Princip průběhu PCR.

<http://www.otvorena-veda.cz/ov/users/Image/default/C1Kurzy/Biolog/1kotrba.pdf>

1.4.1.1 Primery

Primery jsou dva oligonukleotidy, z nichž každý je komplementární k sekvenci jednoho řetězce dvouřetězcové DNA na opačných koncích úseku DNA, který má být amplifikován. Primery slouží k syntéze DNA pomocí enzymu DNA polymerázy a ohraničují amplifikovaný segment. Správná volba primerů je jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěšné PCR (Hartl, 2000).

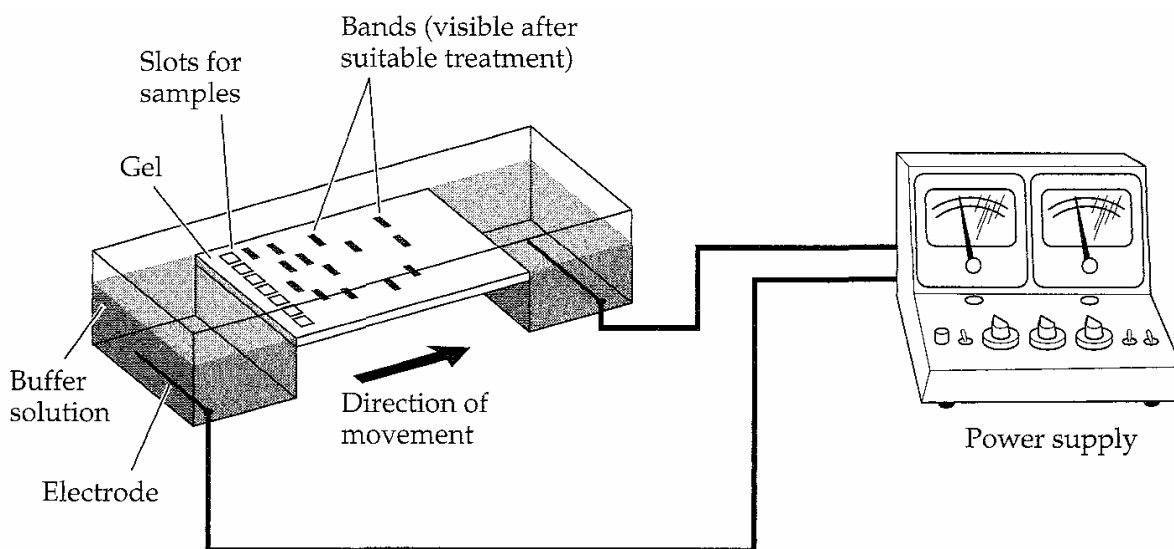
1.4.2 Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restrikčních fragmentů (PCR - RFLP)

Restrikční analýza DNA je metodou charakterizace DNA pomocí jejího štěpení restrikčními endonukleázami na fragmenty (Botstein *et al.*, 1980). K DNA produktu získaného pomocí PCR přidáme vybrané restrikční endonukleázy. Je známo velké množství bakteriálních restrikčních endonukleáz, které se liší od sebe tím, že rozpoznávají různé krátké sekvence nukleotidů 4 – 8 bp.

V rozpoznávaném úseku DNA dochází ke štěpení řetězce DNA. Výsledkem jsou různě dlouhé fragmenty podle individuálního pořadí bází zkoumané DNA. Identifikace a analýza produktů štěpení se provádí elektroforetickým dělením (Hartl, 2000).

1.4.3 Elektroforéza

Elektroforéza je separace nabitých molekul v elektrickém poli (Obr. 3). Velikostně rozdílné fragmenty DNA se pohybují v elektrickém poli různou rychlostí. Každý vzorek DNA je umístěn do malého slotu poblíž okraje obdélníkového agarózového gelu. Gelem se ponechá po dobu několika hodin procházet elektrický proud. Fragmenty DNA se pohybují gelem v reakci na elektrické pole. Každý fragment urazí celkovou vzdálenost rovnající se logaritmu jeho velikosti. Pokud vzorek obsahuje omezené množství velikostí fragmentů DNA, pozorováním gelu pod UV (díky přidání speciálního barviva vázajícího se na DNA a emitujícího při osvětlení UV světlem) lze určit pozici každého fragmentu dle jeho velikosti, kde koncentrace každého fragmentu produkuje jasný fluorescentní proužek gelu (Hartl, 2000).

Obr. 3: Aparatura elektroforézy (Hartl, 2000).

2 MATERIÁL A METODIKA

Živý materiál pro tuto studii byl poskytnut společností Líheň Studenec s.r.o. se sídlem ve Studenci v okrese Třebíč. Tato společnost od roku 1998 realizuje šlechtitelský program nosného typu slepic DOMINANT CZ.

2.1 Analyzované linie nosného typu slepic

Linie nosného typu slepic se současným označením DOMINANT CZ je možné zařadit do kategorie středně těžkých plemen drůbeže. Na vytvoření převážně syntetických linií se podílely zejména komerčně uplatňované linie Rhode Island Red, Barred Plymouth Rock, Sussex a Leghorn. Novinkou v programu je těžší čistá původní populace New Hampshire, získaná v roce 2004 z Polska.

2.1.1 New Hampshire

Jedná se o populaci New Hampshire, testovanou pro uplatnitelnost v novém hybridizačním programu s cílem zvýšení tělesné hmotnosti finálních nosnic při zachování ostatních parametrů užitkovosti. Současně bude tato populace využita pro obohacení genového fondu, navýšení robustnosti a životnosti původních nosných populací programu DOMINANT CZ. Populace byla získána z Polska, kde byla známa a využívána od roku 1975 převážně pro extenzivní chov nosných programů a programů s kombinovanou užitkovostí. Významnou vlastností je geneticky kontrolovaná přítomnost alely "s" (zlatý faktor) pro colorsexing. Cílem je zušlechtit tuto populaci a ověřit její využitelnost v programech s vyšší hmotností těla a robustnějším rámcem. (Interní materiál firmy, nepublikováno).

2.1.2 Rhode Island Red

Rhode Island Red je jednou ze základních populací šlechtitelského programu DOMINANT CZ, zušlechtěvanou ve dvou základních subpopulacích lišících se rychlým (kk,k-) opeřením (otcovská populace v programech D 102, D 192, D 109) a pomalým opeřením (KK,K-) využívanou v programech D 959 a D 843 v mateřské pozici. Většina těchto programů D 102, D 192, D 109 a D 959 je žádaná a exportovaná do více než 20 zemí světa, a to jak na úrovni finálních hybridů, tak i rodičů a prarodičů. Další významnou vlastností je geneticky kontrolovaná přítomnost alely "s" (zlatý/stříbrný faktor) pro colorsexing. Hlavní významnou vlastností populace RIR 523 je

adaptabilita do extenzivních podmínek získaná selekcí při každoročně se měnícím složení krmné směsi a testováním v různých podmínkách prostředí (Interní materiál firmy, nepublikováno).

2.1.3 Hybridi RIR x NH a NH x RIR

Hybridi (RIR♂xNH♀) a (NH♂xRIR♀) jsou kříženci první filiální generace mezi dvěma výchozími rodičovskými populacemi (RIR a NH). V našem případě jde o uplatnění kříženců v tvorbě syntetické nové populace a testování účinků křížení na užitkové parametry sledovaných znaků.

2.2 Laboratorní metody

2.2.1 Odběr vzorků a izolace DNA

Z obou linií a jejich vzájemných kříženců byla od každého pohlaví vybrána skupina 10 jedinců. Celkem bylo analyzováno 80 jedinců. Z křídelní žíly byly do zkumavek obsahující roztok EDTA odebrány 2 ml krve. Izolace genomové DNA z krve proběhla pomocí kitu NucleoSpin Blood (Macherey-Nagel), kdy se postupovalo podle instrukcí výrobce. Výsledek izolace byl kontrolován pomocí elektroforézy na agarózovém 1,5% gelu s příměsí barviva ethidium-bromid, které se váže na DNA a pod UV lampou svítí.

2.2.2 Polymerázová řetězová reakce (PCR)

Po ověření kvality izolace byla s použitím primerů pro gen růstového hormonu kuřat CHG1-R a CHG1-F provedena PCR na termocykleru firmy Biometra. Po předehtání na 94°C po dobu 2 minut následovalo 30 cyklů skládajících se z: 95°C 30s, 60°C 30 s a 72°C 30 s. Vzorek PCR byl následně udržován po dobu 5 minut při 72°C. K vyhodnocení byla provedeno elektroforéza na 2,5% agarózovém gelu, barveném ethidium-bromidem.

Tab. 1: Složení reakční směsi pro PCR

	pro 1 reakci (v μ l)	pro 10 reakcí (v μ l)
Pufr	2	20
dNTPs	2	20
MgCl ₂	1,2	12
CHG1-R primer	1	10
CHG1-F primer	1	10
<i>Taq</i> polymeráza	2	-
DNA	1,3	-
H ₂ O	9,5	95
Celkem	20	-

Kuřecí růstový hormon - primery

Analýza pomocí polymerázové řetězové reakce (PCR) byla vyvinuta pro RFLPs v intronu 1 pro *MspI* štěpná místa.

Primer 1 forward 5' ATC CCC AGG CAA ACA TCC TC 3'

Primer 2 reverse 5' CCT CGA CAT CCA GCT CAC AT 3'

2.2.3 Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restričních fragmentů (PCR - RFLP)

PCR-produkt (4 μ l) byl štěpen přes noc při 37°C v reakční směsi obsahující 1 μ l *MspI*, 1,7 μ l reakčního bufferu a vodu k získání konečného objemu 14 μ l. Fragments DNA byly poté analyzovány v 2 % agarózovém gelu, po dobu 2 hod. při 80V. Fragments DNA byly barveny ethidium bromidem a fotografovány za použití UV transiluminátoru k vizualizaci produktu.

- restriční endonukleáza: *MspI*

- rozpoznávacím místem enzymu je: 5'-C↓CGG-3'

3'-GG↓CC-5'

- izoschizomer: *HpaII*

2.2.4. Statistická analýza

Výpočet alelových a genotypových frekvencí byl proveden podle následujících vzorců:

$$f_{An} = \frac{n_{An}}{N}$$

kde: f_{An} je frekvence Alely n; n_{An} je počet pozorování alely A_n ; a N je celkový počet pozorování všech alel

$$f_{Gn} = \frac{n_{Gn}}{N}$$

kde: f_{Gn} je frekvence genotypu n; n_{Gn} je počet pozorování genotypu G_n ; a N je celkový počet pozorování všech genotypů.

U všech linií bylo ověřeno, zda se dané populace nacházejí v Hardy-Weinbergově rovnováze.

Hardy-Weinbergova rovnice: $p^2 + 2pq + q^2 = 1$

Zobecnění Hardy-Weinbergova principu pro případy mnohonásobného alelismu:

- frekvence výskytu alel: $p + q + r = 1$
- frekvence výskytu genotypu: $p^2 + q^2 + r^2 + 2pq + 2pr + 2qr = 1$

Ke zjištění vztahů mezi genotypy jednotlivých linií a produkčními vlastnostmi, jako snáška, hmotnost vajec, byla použita analýza variance (ANOVA).

3 VÝSLEDKY A DISKUZE

3.1 Polymerázová řetězová reakce (PCR)

Pomocí použitého páru primerů byl získán výsledný produkt PCR o délce přibližně 780bp. Tato délka je v souladu s výsledky prací Ip *et al.* (2000) a Thakur *et al.* (2006). Kuhnlein *et al.* (1997) uvádí délku 756 bp. Rozdíly v délkách výsledných produktů mohou být vysvětleny delecí nebo inzercí či duplikací sekvence, což může být potvrzeno pouze sekvenací.

3.2. Polymerázová řetězová reakce a polymorfismus délky restričních fragmentů (PCR - RFLP)

3.2.1 Alely

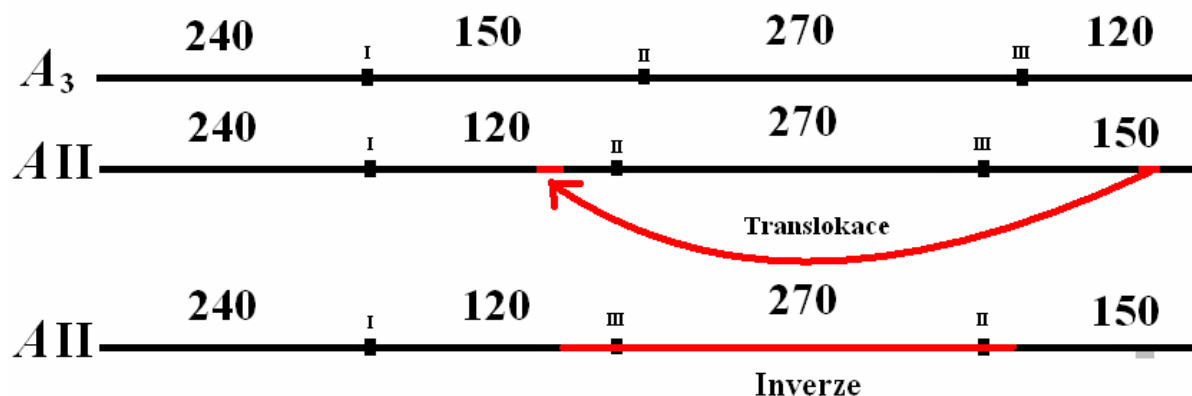
Analýzou PCR - RFLP intronu 1 enzymem *MspI* byly odhaleny fragmenty o následujících délkách 540 bp, 390 bp, 270 bp, 240 bp, 150 bp a 120 bp. Následné kombinace délek fragmentů předpokládá přítomnost tří restričních míst v pozicích I. 240 nt, II. 390 nt a III. 660 nt. Kombinací těchto štěpných míst a jimi poskytovaných fragmentů byly ze všech možných kombinací při srovnání s nalezenými restričními vzory stanoveny tři alely genu růstového hormonu (Obr. 4). Alela A_1 je charakterizována přítomností restričního místa I., poskytujícího fragmenty o délkách 540 bp a 240 bp. Alela A_2 je charakterizována přítomností restričního místa II., poskytujícího dva fragmenty o shodné délce 390 bp, a alela A_3 je charakterizována přítomností restričních míst I., II., III. poskytujících fragmenty o délkách 270 bp, 240 bp, 150 bp a 120 bp.

Obr. 4: Tři alely intronu 1 genu růstového hormonu.

Byly nalezeny dvě nové, dosud nepopsané alely A_2 a A_3 intronu 1 kuřecího růstového hormonu. Zároveň byla popsána dvě nová restriční místa, a to v 390 nt a 660 nt, avšak tuto skutečnost zbývá potvrdit osekvenováním.

Alela A_1 je shodná s výslednou alelou A_1 práce Thakur *et al.* (2006) a s alelou III práce Ip *et al.* (2000). Délky fragmentů alely A_3 jsou shodné s výslednými délkami fragmentů u alely II v práci Ip *et al.* (2000) avšak pozice jednotlivých štěpných míst se liší. Je pravděpodobné, že došlo k mutaci jež vyústila v posunutí štěpných míst. První možností jak tento posun vysvětlit je translokace 30 bp úseku z koncové části intronu do pozice mezi 240 nt a 350 nt. Druhou, méně pravděpodobnější možností je inverze, vyústující ve změnu pořadí a pozice štěpných míst (Obr. 5). Tyto domněnky lze potvrdit nebo vyvrátit pouze sekvenací.

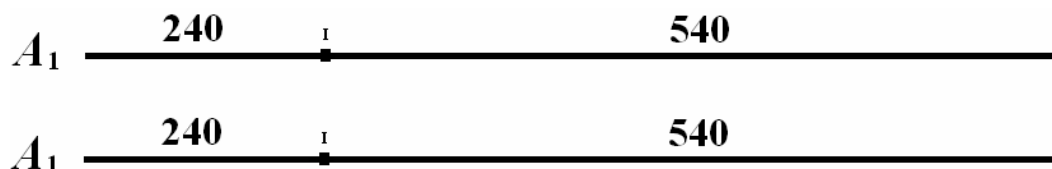

Obr. 5: Možný posun restričních míst II. a III, vyústující ve vznik alely A_3 .

3.2.2 Genotypy

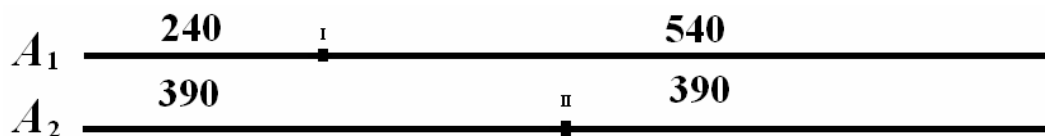
Při existenci tří různých alel je možný vznik šesti různých restričních vzorů, genotypů. Jedná se o následující genotypy:

1. Genotyp (vzor RFLP) - je tvořen homozygotně dvěma alelami A_1 .

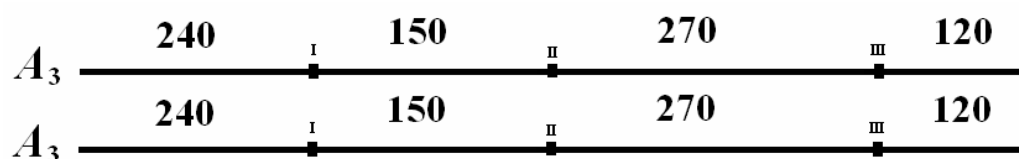

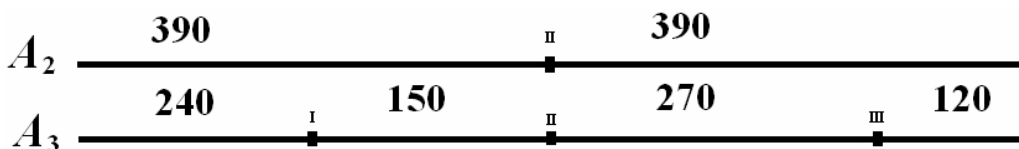
2. Genotyp - je tvořen alelami A_1 a A_2 .

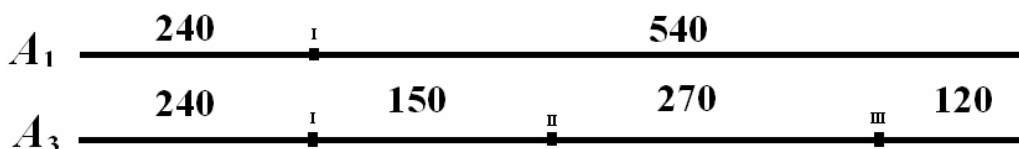
3 Genotyp - je tvořen dvěma alelami A_3 .

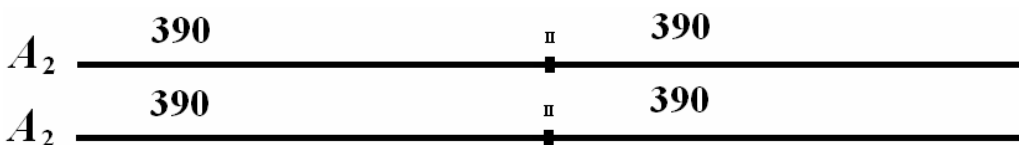
4. Genotyp - je tvořen alelami A_2 a A_3 .

5. Potencionální genotyp - tvořen alelami A_1 a A_3 .

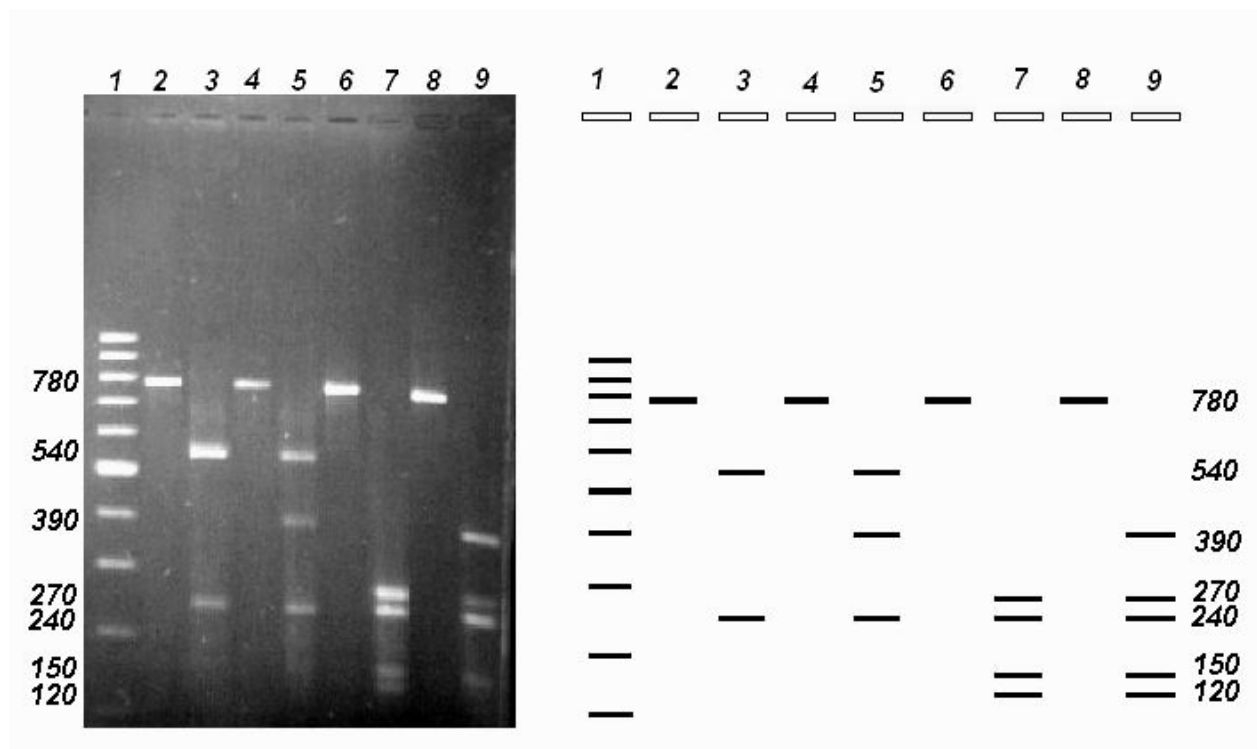
6. Potencionální genotyp - tvořen homozygotně dvěma alelami A_2 .

V této studii se podařilo nalézt pouze čtyři možné genotypy: A_1A_1 , A_1A_2 , A_3A_3 , A_2A_3 (Obr. 6). Genotypy A_1A_3 , A_2A_2 nebyly nalezeny, důvodem může být jejich vyřazení v důsledku nepřímé selekce, snížená životaschopnost jedinců s těmito genotypy nebo relativně malý počet zkoumaných vzorků.

Nalezené genotypy (restrikční vzory) A_1A_1 , A_3A_3 , A_2A_3 se shodují se vzory popsány v práci Ip *et al.* (2000). Avšak alela A_3 není pravděpodobně zcela totožná s definovanou alelou A_3 , zřejmě v důsledku proběhlé mutace. Tito autoři dále popisují genotyp A_1A_3 , který u jedinců analyzovaných v této práci nebyl nalezen, nicméně v citované práci byla jeho existence potvrzena.

Restrikční vzor A_2A_2 není v literatuře popsán, přesto nelze jeho existenci vyloučit.

Obr. 6: Fotografie a grafické zobrazení gelu s jednotlivými restrikčními vzory (genotypy).

1 - Marker 100 bp.

3 – Genotyp (restrikční vzor) A_1A_1 je charakterizována přítomností fragmentů o délkách 540 bp a 240 bp.

5 - Genotyp A_1A_2 je charakterizována přítomností fragmentů o délkách 540 bp, 390 bp a 240 bp.

7 - Genotyp A_3A_3 je charakterizována přítomností fragmentů o délkách 270 bp, 240 bp, 150 bp, 120 bp.

9 - Genotyp A_2A_3 je charakterizována přítomností fragmentů o délkách 390 bp, 270 bp, 240 bp, 150 bp, 120 bp.

2, 4, 6, 8 – PCR.

3.3 Genotypové a alelové frekvence

Ze získaných výsledků byly pro všechny linie vypočteny frekvence genotypové (Tab. 3-6) a alelové (Tab. 2). Pozorovaná genotypová frekvence byla vypočtena z pozorovaných hodnot, genotypová frekvence očekávaná byla vypočtena pro ideální populaci (nacházející se v HW rovnováze) z vypočtených frekvencí alel.

Tab. 2: Frekvence výskytu alel u jednotlivých linií.

ALELA	RIR	NH	NHxRIR	RIRxNH
A_1	0,925	0,125	0,550	0,575
A_2	0,025	0,325	0,350	0,225
A_3	0,050	0,550	0,100	0,200

Linie RIR je dlouhodobě cíleně selektována pro užitkové vlastnosti, jako je snáška, hmotnost vajec, hmotnost těla, parametry reprodukce (líhivost, oplozenost), životaschopnost atd. Tento dlouhodobý proces vyústil ve vysokou frekvenci výskytu alely A_1 (0,925) (Tab. 3). To poukazuje na možný vztah růstového hormonu k sledovaným selektovaným znakům.

Tato populace se nenachází v Hardy-Weinbergově rovnováze ($\chi^2 = 100,073$) na hladině významnosti 0,01. To potvrzuje, že se jedná o linii, kde dochází k cílené selekci, která se v důsledku nepřímé selekce odráží v genotypových frekvencích.

Tab. 3: Genotypové frekvence u linie RIR.

GENOTYP	n	FREKVENCE POZOROVANÁ	FREKVENCE OČEKÁVANÁ
$A_1 A_1$	18	0,900	0,857
$A_1 A_2$	1	0,050	0,046
$A_3 A_3$	1	0,050	0,003
$A_2 A_3$	0	0	0,003
$A_2 A_2$	0	0	0,001
$A_1 A_3$	0	0	0,093

Linie NH je v porovnání s RIR selektována po výrazně kratší dobu. Selektace proběhla v populaci pouze v posledních dvou generacích, výchozí populace v Polsku byla pouze udržována bez individuální selekce. Převažuje zde alela A_3 s frekvencí výskytu 0,550 následována alelou A_2 s frekvencí 0,325 (Tab. 4). Alela A_1 , která je dominantní u linie RIR, se zde vyskytuje s frekvencí pouze 0,125. Ani tato populace se nenachází v Hardy-Weinbergově rovnováze ($\chi^2 = 43,374$).

Tab. 4: Genotypové frekvence u linie NH.

GENOTYP	n	FREKVENCE POZOROVANÁ	FREKVENCE OČEKÁVANÁ
$A_1 A_1$	1	0,050	0,015
$A_1 A_2$	3	0,150	0,081
$A_3 A_3$	6	0,300	0,303
$A_2 A_3$	10	0,500	0,357
$A_2 A_2$	0	0	0,106
$A_1 A_3$	0	0	0,137

U finálních hybridů RIRxNH a NHxRIR převažují kříženci s alelou A_1 (genotypy $A_1 A_1$, $A_1 A_2$) (Tab. 5-6). Finální hybridy RIRxNH a NHxRIR jsou šlechtěni cíleně z rodičů s nejvyššími užitkovými vlastnostmi, lze tedy očekávat absenci některých genotypů. Ani jedna z linií hybridů se nenachází v Hardy-Weinbergově rovnováze (χ^2 RIRxNH = 115, $p < 0,01$; χ^2 NHxRIR = 53, $p < 0,01$)

Tab. 5: Genotypové frekvence u RIR x NH hybridů.

GENOTYP	n	FREKVENCE POZOROVANÁ	FREKVENCE OČEKÁVANÁ
$A_1 A_1$	7	0,350	0,331
$A_1 A_2$	9	0,450	0,259
$A_3 A_3$	4	0,200	0,040
$A_2 A_3$	0	0	0,090
$A_2 A_2$	0	0	0,051
$A_1 A_3$	0	0	0,230

Tab. 6: Genotypové frekvence u NH x RIR hybridů.

GENOTYP	n	FREKVENCE POZOROVANÁ	FREKVENCE OČEKÁVANÁ
$A_1 A_1$	5	0,250	0,303
$A_1 A_2$	12	0,600	0,385
$A_3 A_3$	1	0,050	0,010
$A_2 A_3$	2	0,100	0,070
$A_2 A_2$	0	0	0,122
$A_1 A_3$	0	0	0,110

Překvapivě nebyl nalezen ani jeden jedinec s kombinací alel $A_1 A_3$, který by vznikl kombinací dvou dominujících alel v rodičovských liniích. Analyzovaný počet jedinců není dostatečný, proto nedošlo k nalezení všech možných kombinací alel. Je pravděpodobné, že při zvýšení počtu analyzovaných jedinců by byly nalezeny všechny genotypy.

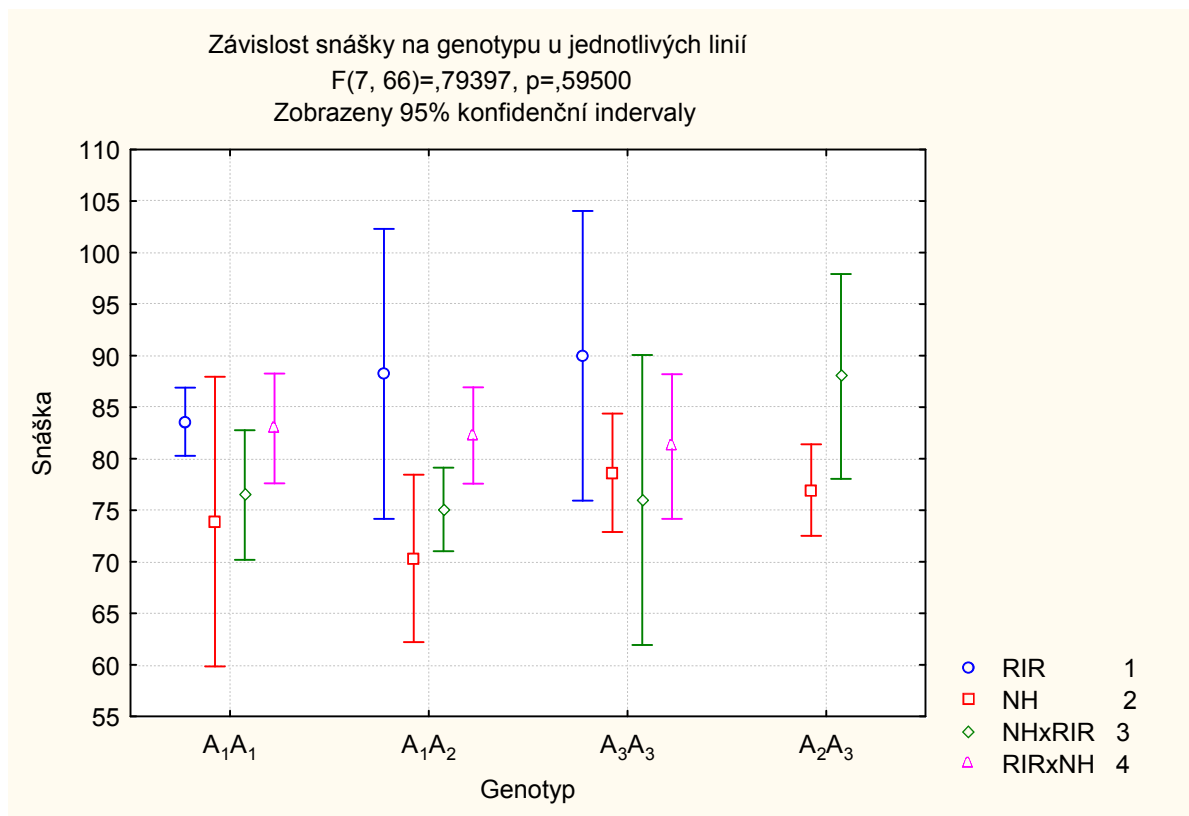
3.3.1 ANOVA

Byl analyzován vztah užitkových vlastností snáška a průměrná hmotnost vajec (Tab. 7) a jednotlivých genotypů a alel u obou výchozích linií a kříženců F1 generace. K vyhodnocení byla použita metoda dvoucestná ANOVA v programu STATISTIKA 6.0 (StatSoft). Mezi genotypy a alelami nebyl nalezen statisticky významný rozdíl v užitkovosti ($F = 1,064$, $p = 0,386$)(Obr. 7-8). Veškerá zaznamenaná variabilita byla vázána na jednotlivé linie, mezi nimiž byl zjištěn statistický rozdíl ve snášce ($F = 3,244$, $p = 0,005$), avšak tento výsledek není překvapivý. Jednotlivé linie se mezi sebou liší stavbou a hmotností těla, což vede k rozdílům v počtu snesených vajec. Tato zjištění jsou v souladu s výsledky práce Kuhnlein *et al.* (1997), kde také nebyl prokázán vliv jednotlivých alel růstového hormonu na dané vlastnosti užitkovosti.

Tab. 7: Užitekové vlastnosti u jednotlivých jedinců.

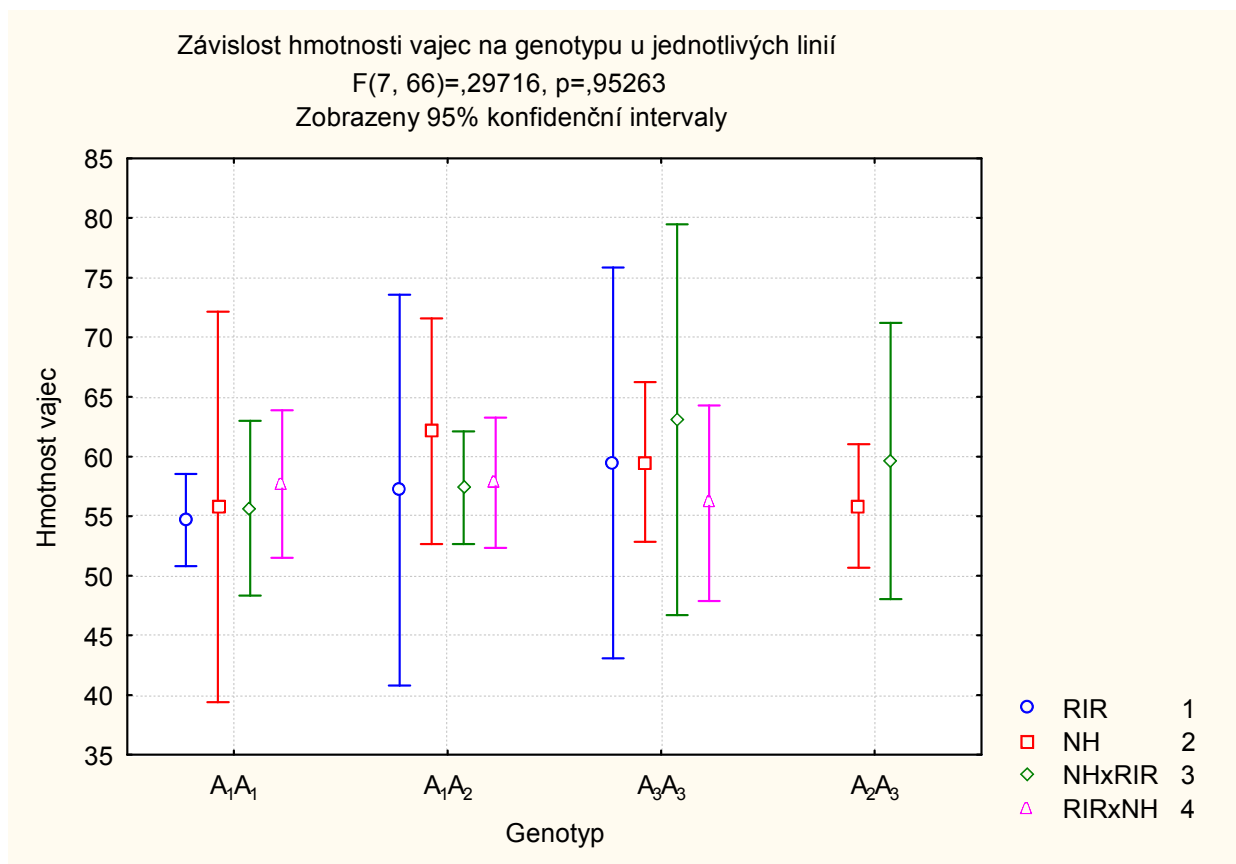
VZOREK	GENOTYP	SNÁŠKA	HMV	VZOREK	GENOTYP	SNÁŠKA*	HMV*
RIR♀				RIR♂			
1	<i>A₁A₁</i>	73	62,110	41	<i>A₁A₁</i>	73,395	55,655
2	<i>A₁A₁</i>	83	53,510	42	<i>A₁A₁</i>	85,005	54,585
3	<i>A₁A₁</i>	92	59,460	43	<i>A₁A₁</i>	82,915	55,595
4	<i>A₁A₁</i>	85	61,440	44	<i>A₁A₁</i>	84,915	55,660
5	<i>A₁A₁</i>	87	58,140	45	<i>A₁A₁</i>	81,385	57,990
6	<i>A₁A₁</i>	94	53,510	46	<i>A₁A₁</i>	87,870	57,045
7	<i>A₁A₁</i>	96	58,140	47	<i>A₁A₂</i>	88,250	57,195
8	<i>A₁A₁</i>	64	58,000	48	<i>A₁A₁</i>	86,410	58,845
9	<i>A₃A₃</i>	90	59,460	49	<i>A₁A₁</i>	80,000	58,005
10	<i>A₁A₁</i>	84	68,050	50	<i>A₁A₁</i>	85,000	56,500
NH♀				NH♂			
11	<i>A₁A₂</i>	71	63,900	51	<i>A₂A₃</i>	78,820	57,195
12	<i>A₃A₃</i>	88	61,880	52	<i>A₁A₂</i>	79,050	59,92
13	<i>A₃A₃</i>	78	59,200	53	<i>A₂A₃</i>	73,770	59,005
14	<i>A₁A₂</i>	61	62,560	54	<i>A₂A₃</i>	73,100	60,150
15	<i>A₂A₃</i>	90	60,540	55	<i>A₂A₃</i>	73,100	60,150
16	<i>A₂A₃</i>	68	63,570	56	<i>A₁A₁</i>	73,910	55,775
17	<i>A₃A₃</i>	74	59,860	57	<i>A₃A₃</i>	74,425	56,370
18	<i>A₂A₃</i>	84	58,140	58	<i>A₂A₃</i>	73,850	56,625
19	<i>A₂A₃</i>	75	54,510	59	<i>A₃A₃</i>	76,485	57,555
20	<i>A₃A₃</i>	81	62,430	60	<i>A₂A₃</i>	80,000	28,625
NHxRIR♀				NHxRIR♂			
21	<i>A₁A₂</i>	69	57,430	61	<i>A₁A₂</i>	77,435	57,350
22	<i>A₁A₂</i>	72	57,710	62	<i>A₁A₂</i>	78,000	55,500
23	<i>A₁A₁</i>	85	53,840	63	<i>A₁A₁</i>	77,395	56,380
24	<i>A₁A₂</i>	77	59,150	64	<i>A₁A₂</i>	77,000	55,000
25	<i>A₃A₃</i>	75	56,100	65	<i>A₁A₂</i>	78,260	55,000
26	<i>A₁A₂</i>	76	57,960	66	<i>A₁A₂</i>	77,395	56,380
27	<i>A₂A₃</i>	89	60,020	67	<i>A₁A₁</i>	77,540	55,280
28	<i>A₂A₃</i>	87	59,240	68	<i>A₁A₂</i>	78,160	54,900
29	<i>A₁A₁</i>	65	56,540	69	<i>A₁A₁</i>	77,250	56,120
30	<i>A₁A₂</i>	64	58,140	70	<i>A₁A₂</i>	78,000	55,550
RIRxNH♀				RIRxNH♂			
31	<i>A₁A₁</i>	103	59,030	71	<i>A₁A₂</i>	80,000	59,000
32	<i>A₁A₂</i>	85	56,490	72	<i>A₁A₁</i>	78,645	56,735
33	<i>A₁A₁</i>	73	59,790	73	<i>A₁A₂</i>	83,170	57,375
34	<i>A₁A₁</i>	95	58,230	74	<i>A₃A₃</i>	79,070	56,675
35	<i>A₁A₂</i>	92	55,160	75	<i>A₁A₂</i>	84,205	58,485
36	<i>A₁A₁</i>	85	53,510	76	<i>A₁A₂</i>	77,715	59,145
37	<i>A₃A₃</i>	85	53,510	77	<i>A₃A₃</i>	75,520	55,680
38	<i>A₁A₂</i>	76	56,730	78	<i>A₁A₂</i>	82,705	56,985
39	<i>A₁A₁</i>	73	58,270	79	<i>A₁A₂</i>	83,550	57,385
40	<i>A₁A₁</i>	74	57,770	80	<i>A₃A₃</i>	84,205	58,485

* HMV – hmotnost vajec uprostřed snáškového cyklu. Hodnoty pro samce vypočteny z Animal modelu.

Obr. 7: Graf vlivu genotypu a linie na velikost snášky.

Konfidenční intervaly pro jednotlivé genotypy u všech linií se výraznou částí překrývají. Průměry hodnot leží prakticky ve stejné rovině. Genotypy nemají mezi liniemi průkazný vliv na počet snesených vajec.

Obr. 8: Graf vlivu genotypu a linie na hmotnost vajec.

Konfidenční intervaly pro jednotlivé genotypy u všech linií se výraznou částí překrývají. Průměry hodnot leží prakticky ve stejné rovině. Genotypy nemají mezi liniemi průkazný vliv na hmotnost snesených vajec.

4 ZÁVĚR

Analýza genu kuřecího růstového hormonu ve dvou liniích RIR a NH a jejich vzájemných kříženců odhalila tři cílová místa pro restriktázu *MspI*.

Na základě restriktčních vzorů byly identifikovány tři alely genu růstového hormonu. Z možných šesti genotypů byly nalezeny pouze čtyři. V linii RIR je nejvíce zastoupena alela A_1 s frekvencí výskytu 0,925, u NH převažuje alela A_3 s frekvencí výskytu 0,550. U finálních hybridů RIRxNH a NHxRIR převažují kříženci s alelou A_1 . Nenalezení některých genotypů může být výsledkem selekce či malým počtem zkoumaných jedinců.

Ani jedna ze studovaných linií se nenachází v Hardy-Weinbergově rovnováze. Všechny linie jsou cíleně selektovány, a proto je uměle měněno zastoupení jednotlivých alel v populaci.

Nebyl nalezen žádný vztah mezi genotypy, alelami a vlastnostmi vaječné produkce.

V této práci lze dále pokračovat s rozšířením počtu studovaných jedinců. Silnějších výsledků lze dosáhnout sekvenací studovaného intronu 1. Dále je možné použití jiných restriktčních enzymů k nalezení dalších polymorfismů.

5 SEZNAM LITERATURY

APA, R.; LANZONE, A.; MICELI, F. (1994): Growth hormone induces in vitro maturation of follicle- and cumulus-enclosed rat oocytes. *Molecular and Cellular Endocrinology*. 160, 207-12.

BLALOCK, J.E. (1994): The syntax of immuno-neuroendocrine communication. *Immunology Today* 15, 504-11.

BOTSTEIN, D.; WHITE, R.L.; SKOLNICK, M.; DAVIS, R.W. (1980): Construction of genetic linkage map in man using restriction length polymorphisms. *Amer. J. Hum. Genet.*, 32, 314-331.

BYATT, J.C.; STATEN, N.R.; SALSGIVER, W.J.; KOSTELEK, J.C.; COLLIER, R.J. (1993): Stimulation of food intake and weight gain in mature female rats by bovine prolactin and bovine growth hormone. *American Journal of Physiology*, 264, E986-92.

CRAWFORD, R.D. (1990): Poultry genetic resources: evolution, diversity, and conservation. *Poultry breeding and genetics* (Ed. Crawford, R.D.). Elsevier Science Publishing Company, Amsterdam and New York, pp: 43-60.

FENG, X.P.; KUHNLEIN, U.; AGGREY, S.E.; GAVORA, J.S.; ZADWORNÝ, D.; (1997): Trait association of genetic markers in the growth hormone and the growth hormone receptor gene in a White Leghorn strain. *Poult Sci* 76:1770–1775.

FLÉGR, J. (2005): *Evoluční biologie*. Academia, Praha, pp 559.

FOTOUHI, N.; KARATZAS, C.N.; KUHNLEIN, U.; ZADWORNÝ, D. (1993): Identification of growth hormone DNA polymorphisms which respond to divergent selection for abdominal fat content in chickens. *Theor Appl Genet* 85:931–936.

GODDART, A.D.; COVELLO, R.; LUOH, S.M.; ET, A.L. (1995) Mutation of the growth hormone receptor in children with idiopathic short stature. *New England Journal of Medicine* 333, 1093-8.

- HARTL, D. L.; (2000): A Primer of Population Genetics, Third Edition. Harvard University. 180.
- IP, S.C.; ZHANG, X.; LEUNG, F.C. (2001): Genomic growth hormone gene polymorphism in native Chinese chicken. *Exp Biol Med* 226:458–462.
- KELLEY, S.M.; CELTEM, D.L. (1995): Experimental basis for neural-immune interactions. *Physiological Reviews* 75, 77-106.
- KUHNLEIN, U.; LIU, N.; WEIGEND, S.; GAVORA J.S.; FAIRFULL, W.; ZADWORNÝ, D. (1997): DNA polymorphisms in the chicken growth hormone gene: response to selection for disease resistance and association with egg production. *Anim Genet* 28:116–123.
- MARSH, J.A. (1992) Neuroendocrine-immune interactions in the avian species – a review. *Poultry Science Reviews* 4, 129-67.
- MORENG, R.; AVENS, J.S. (1985): Classification, nomenclature, and showing of poultry. *Poultry science and production*. Reston publishing Co., Inc. Prentice-Hall Company. Reston, Virginia 22090, pp: 16-45.
- MOU, L.; LIU, N.; ZADWORNÝ, D.; CHALIFOUR, L.; KUHNLEIN, U. (1994): Presence of an additional PstI fragment in intron 1 of the chicken growth hormone encoding gene. *Gene* 160:313–314.
- NIE, Q.; IP, S.C.Y.; ZHANG, F. C.; LEUNG, G.; YANG, J. (2002): New Variations in Intron 4 of Growth Hormone Gene in Chinese Native Chickens *J. Hered.*, July 1; 93(4): 277 - 279.
- SCHMUTZ, J.; GRIMWOOD, J. (2004): Genomes: Fowl sequence *Nature* 432, 679 - 680.
- TANAKA, M.; HOSOKAWA, Y.; WATAHIKI, M.; NAKASHIMA, K.; (1992): Structure of the chicken growth hormone-encoding gene and its promoter region. *Gene* 112:235–239.

THAKUR, M.S.; PARMAR, S.N.S.; TOJENKHOMBA, T.C.; SRIVASTAVA, P.N.; JOSHI, C.G.; RANK, D.N.; SOJANKI, J.V.; PILLAI, P.V. A. (2006): Growth hormone gene polymorphism in Kadaknath breed of poultry. Indian Journal of Biotechnology, 5. pp. 189-194.

VASAILATOS-YOUNKEN R. (1995): Proposed mechanisms for the regulation of growth hormone action in poultry: metabolic effects. Journal of Nutrition 125, 1783S-9S.

ZIMA, J.; MACHOLÁN, M.; MUNCLIGER, P.; PIÁLEK, J. (2004): Genetické metody v zoologii. Karolinum, Praha

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/entrez?db=gene&cmd=retrieve&dopt=full_report&list_uids=378781#refseq> PubMed(eng)

<<http://www.otvarena-veda.cz/ov/users/Image/default/C1Kurzy/Biolog/1kotrba.pdf>>
Otevřená věda(cze)